

Az építőművészet kritikája.

Budapest, okt. 18.

Egyik előkelő iparművészeti folyóiratunk hátsólapján a minap hosszabb cikk jelent meg. Szerzője fölpanaszolja azt a sajnos, nagyon is igaz jelenséget, hogy fővárosunk fejlődésében teljesen hiányzik a művészi harmónia. Egyik izléstelen ház a másik után épül, mindenki építhet úgy, a hogy neki éppen jól esik, — a nélkül, hogy ez ellen bárki is fölszólalna — s a város történeti multjának emlékeit sorra letarolja a pénzsóvár, kegyelet nélkül való üzleti érdek. A logika már most azt kívánta volna meg ugyebár, hogy a baj megjelölése után a cikk írója rámutasson azokra az utakra és módokra is, amelyekkel a bajokat orvosolni s a jövőben hasonló esetek ismétlődését elkerülni lehetne. E helyett azonban a cikkíró arra a meglepő következtetésre jut, hogy építőművészetünk hanyatlásának okát *a napisajtó ellenőrzésének hiányában kell keresni.* „A színészt — ugymond — ha kiáll a színpadra, megtapsolják, vagy kifütyülik, a festőtől minden alkotását számon kéri a kritika, minden művészet kénytelen elszenvadni a nyilvánosság ítéletét, csak az építészet van abban a kétesen szerencsés helyzetben, hogy minden ellenőrzés nélkül dolgozhatik. Időnként a napilapok-

ban cikkek jelennek meg, a melyek az általánosság erőtlen hangján elsíratják a magyar építészet hanyatlását, de soha senki nem gondol arra, hogy az építész alkotása csak olyan értékelést kíván és érdemel, mint egy szobor, vagy egy új dráma.“

Azt hisszük, a cikk szerzője nagyon is távol van a dolgok igazi megértésétől, ha ezt komolyan hirdeti. Számos példával lehetne bizonyítani, hogy a napisajtó, a mikor csak alkalmá volt rá, mindenkor tiltakozott a készülő izléstelenségek ellen, s hogy fölajdulása csak a pusztában elhangzó szó maradt, arról a sajtó tehet a legkevésbé. A szükséges ellenőrzés mindenesetre hiányzik. De nem a sajtó részéről, hanem az arra illetékes tényezők részéről. Nincs meg a kellő érzék és felügyelet a város vezetőségében, hiányzik a művészeti testületek komoly állásfoglalása, s a ki a legkevésbé törődik mindezzel, az a nagyközönség, a város lakossága.

Mert hogy is áll a dolog voltaképpen? Fővárosunk hova-tovább csakugyan egyike lesz a legművésziatlenebb, legizléstelenebb városoknak s hírnevét csak az őrzi, hogy a természet páratlan fekvéssel áldotta meg, a melynek szépségét — legalább is egyelőre — emberi kéz elrontani még nem tudta. A város régi épületei sorra eltűnnek, maholnap hírmondójuk sem marad. Hiányzik a városból az a történeti légkör, a melynek varázsát a külföldi városok oly féltő gondnal óvják. Az újabb építkezés pedig az esztétika szempontjából teljesen a magánfélnék, az egyesnek van szabadjára engedve, a nélkül, hogy a város, a közérdekre való tekintettel, a legkisebb tiltó szabályt is fölállítaná.

A mi az első momentumot illeti, annak igen egyszerű a magyarázata. A város fiatal, lakói többnyire bevándorlók, a kik semmiféle közösséget a város történetével, sorsával nem éreznek. Egyedüli érdekük az anyagi boldogulás, a rendelkezésre álló telekrészek minél gazdaságosabb kihasználása. E mellett ugyancsak eltörpül, elenyészik az oly naiv, divatját multa idealizmus, a minő a város történeti emlékei iránt való szeretet. Pedig a mesterség szeretetének hiányán kívül éppen a város szeretetének hiánya a mai állapot egyik főoka. És pedig annál is inkább, mert a főváros régi házait, épületeit többnyire a hozzájuk fűződő történelmi emlékek, s nem építőművészeti jelentőségük tette becsessé. Persze magától semmi sem megy. A külföld mintájára valamiféle bizottságot kellene alakítani, a mely a város nevezetes épületeit számontartaná, s minden nagyobb szabású városrész, vagy utcarendezés alkalmával véleményét nyilvánítaná. S véleményének valamelyes formában szankciót is kellene adni, mert mit ér a legszebb tanács, mit a legeszményibb intéz-

kedés, ha nincs mögötte a tilalomnak, tanácsnak érvényt szerző hatalom. És ezt megtehetnök annál is inkább, mert hisz a demokrata Franciaország is rájött már ennek a szükségességére s a művészeti államtitkár felügyelete alá helyezett középponti bizottságot szervezett, a melynek egyedüli föladata, hogy öröködjék Páris városának monumentális távlatain. S ma már minden francia megvetéssel beszél azokról, a kik a régi Páris egy részének pusztulását okozták. Vagy csak nem kívánunk még a franciáknál is demokratábbak lenni?

A mi már most a mai modern építkezés korlátok közé szorítását illeti, azt másképp, mint a ma érvényben levő fővárosi építési szabályrendelet megfelelő kiegészítésével elérni nem lehet. Mert ha egyszer a város vezetősége megengedi, hogy egy-egy ház építése alkalmával mindenki követhesse *magasán* szárnyaló fantáziájának féktelen csapongását, akkor az utólagos rekrimináció, a sajtó kritikája ugyan mit sem segít. A ma érvényben levő szabályrendelet megállapít ugyan bizonyos kötelező arányt az épülő ház magassága és az utca szélessége között, de ezzel ki is van merítve az esztétika-politikai irányításra vonatkozó rendelkezések száma, sőt ez sem olyan, hogy megfelelő uton-módon — az ellenkezőt kijárni ne lehessen. Ugy halljuk, most van készülöben az új építkezési szabályrendelet. Rendeltetése, hogy a telkeknek a mainál még intenzivebb módon való kihasználását törvényes alapra helyezze. Művészi testületeink és lapjaink tehát most vessék minden tekintélyüket latba, hogy a készülö szabályrendelet a művészi izlés szabatosságát, néhány paragrafussal, korlátok közé szorítsa. Mert nem arra van szükségünk, hogy minden épülő ház műregek legyen, hanem arra, hogy a város minden utcájának harmonikus képe legyen s hogy a város külseje mindenben elárulja, hogy az építkezést egységes szellem irányította.

Megint más lapra tartozik, hogy az építőművészet válságon megy keresztül, s a mit mai vergődésében nagy kinnal létrehoz, azt a legjobb akarat-tal sem lehet szépnek mondani. Műépítőink fiatalos fölbuzdulással mindazt elvetették, a mi a történeti stílusokra emlékeztet, mert hitték, hogy van bennük annyi zseniálitás, hogy a ledöntött bálvány helyébe újat állítsanak. Sajnos, kisült, hogy nincs meg. Mindazáltal ne essünk kétségbe. Ki tudja, nincs-e már fölkelőben az a nap, a mely hivatva lesz az építőművészet modern ujjáébredésének útjára rávilágítani és a sötétben tapogatózókat biztos kézzel az óhajtott cél felé irányítani. És itt nagyon is igaza van annak az írónak, a ki a magyar építőművészet fejlődésének egyedüli jövőjét nemzeti egyéniségünk és eredetiségünk minél erősebb kidomborításában látja. Mert — ugymond — a nemzetközi verseny nagyban fokozza a nemzeti munka értékét s ha az országot nem kényszeritené erre művészi becsvágya és belátása, kényszeríteni fogja létfentartó ösztöne. *Lechner* Ödön már megmutatta, hogy kellő tudással és tehetséggel a magyaros építőművészet terméketlen törzsét is virágzásra lehet bírni. Nem az ő hibája, hogy utódai nem akadtak, hogy nincs, a ki örökre méltó volna. Ily körülmények között örömmel kell fogadnunk a legszerényebb kísérletet is, a mely a *Lechner* alapította irány továbbfejleszté-

sét tűzte ki céljául, s nincs jogunk a kezdet félénk kísérletezését olcsó viccel csirájában elfojtani, a hogy azt éppen a nevezett lap *hazai borzalma*k című rovatában teszi. Vagyis mindent összevéve szerintünk a cikk írója esett abba a hibába, a mit a napisajtónak fölró. Ha az általánosság erőtlen hangját tettekrelesen komoly életrevaló eszmékkel fogja fölváltani, nem lesz hűségesebb, kitartóbb fegyvertársa a — napisajtónál.